

Марченко В.В.

студентка,

Науковий керівник: Бойченко С.Г.

кандидат історичних наук, доцент,

Чернігівський національний технологічний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У ПЕРІОД ПЕРЕЖИВАННЯ СТАРОСТІ

Головною характерною ознакою ХХІ століття є соціально-демографічна ситуація, яка докорінним чином змінила вікову структуру населення більшості країн світу, зокрема України, що характеризується малою чисельністю дітей, молоді та високою часткою людей похилого віку.

За підрахунками Державної служби статистики України, на сьогодні частка людей старше 60 років в Україні складає 25% (11,4 млн. осіб) з вираженою тенденцією до подальшого зростання. Тож соціальна робота з людьми похилого віку є одним із пріоритетних напрямків системи соціального захисту населення України.

Соціальна робота з людьми похилого віку має певну специфіку, зумовлену психологічними, культурними, соціально-економічними особливостями цієї соціально-демографічної групи, що важливо для ефективної реалізації програм соціальної підтримки населення.

Мета нашого дослідження – вивчення соціально-психологічних особливостей людей похилого віку для оптимізації технологій соціальної роботи з цією групою населення.

Різні аспекти геронтопсихології, особливості життєвого сценарію людей похилого віку розглядали О. Краснова, А. Лідерс, М. Єрмолаєва, О. Коваленко, Т. Калініченко та ін. У дослідженнях Л. Бороздіної, В. Войтенка, Т. Козлової висвітлюються питання соціальної адаптації людей похилого віку до нових умов структурних змін у суспільстві.

Люди похилого віку – це особлива соціально-демографічна група населення. Наразі, період старіння називають геронтогенезом. Старіння людини представляє собою базовий універсальний біологічний процес, який реалізується в конкретних соціокультурних умовах. Старіння – це комплексне явище, що об'єднує в собі особистісні, соціальні та економічні аспекти життя людини. На думку більшості дослідників, старіння починається з 60 років і триває до смерті. Виділяють такі періоди геронтогенезу: похилий вік (для чоловіків 60–74 роки, для жінок 55–74 роки), старечий вік (75–90 років), вік довгожителів (90 років і старше).

Розглядаючи психологічні особливості осіб похилого віку, ми дотримуємося підходу, який наголошує на збереженні потенціалу особистісного зростання літніх людей, незважаючи на високий соматичний та соціально-економічний ризик цього періоду життя. Саме безперервність особистісного розвитку та соціалізації людини похилого віку, як наголошує О. Краснова, забезпечує продовження активної творчої та соціальної діяльності; наявність великого життєвого досвіду, його творче переосмислення та використання; індивідуальна різноманітність моделей життя [3, с. 186].

У похилому віці всі психічні процеси зазнають певних змін. Відбувається загальне зниження психічної активності, яке проявляється у зменшенні обсягу уваги, зниження здатності до зосередження та перемикання уваги. Процеси сприймання стають з віком менш чіткими й людина частіше починає використовувати уяву [1, с. 29].

Закономірні зміни мозкової діяльності у цьому віці призводять і до зміни інтелектуальної активності. Знижується загальна інтелектуальна діяльність, проте, у людей з високим освітнім рівнем спостерігається зростання багатьох інтелектуальних здібностей і, насамперед, креативності аж до 70 років. Загалом, зниження інтелектуальних функцій у літньому віці, як свідчать дослідження П. Балтеса, більше залежить від стану здоров'я, а ніж від віку безпосередньо.

У похилому віці можливе й погіршення пам'яті. Найкраще зберігається у літньому віці логічне запам'ятовування, основою міцності пам'яті стають внутрішні смислові зв'язки. Значно погіршується механічне запам'ятовування.

Обсяг сприймання у літніх людей знижений. Можливою причиною цього може бути погіршена робота зорової та слухової системи, або знижена вибірковість уваги [1, с. 30].

За даними досліджень М. Єрмолаєвої, І. Малкіної-Пих, емоційна сфера людини похилого віку набуває специфічних змін – нові враження втрачають свою яскравість та різноманітність забарвлень, як наслідок, люди похилого віку стають більш зосереджені на спогадах минулого [4, с. 88]. Емоційна відстороненість людини літнього віку є захисним механізмом, який дозволяє уникнути зайвих страждань, що присутні у цьому віці в значній кількості, оскільки існує велика кількість переживань стосовно втрат та зменшуються можливості їх компенсації.

Типовою для цього представників цього віку, як зазначають О. Хухлаєва, Н. Шахматов, є вікова ситуаційна депресія, що суб'єктивно переживається як почуття власної непотрібності. Як результат – образливість, тривожність, тривалі негативні емоційні реакції. Основні прояви цієї депресії – іпохондрична фіксація на хворобливих відчуттях, ідея про постійні утиски з боку оточення (моральні та фізичні), тенденція до вигадувань для підтвердження власної значущості.

Дослідження І. Малкіної-Пих свідчать, що головною потребою в цьому віці є потреба в униканні страждань (що пов'язано зі страхом появи різних соматичних захворювань), у врятуванні (пов'язано зі страхом безпорадності) і стабільності (страх перед новими обставинами, прив'язаність до близьких та власної території) [4, с. 129]. У цей період актуалізуються і страхи особистості, домінуючим з яких стає страх смерті.

В якості провідного виду діяльності у похилому віці виступає особлива внутрішня робота, яка спрямована на прийняття власного життєвого шляху. Як результат відбувається усвідомлення не лише поточного, а й усього прожитого життя. Реакцією на неприйняття власної старості може стати або збільшення чисельності психосоматичних захворювань, або суїцид. Зауважимо, що оцінка прожитого життя значною мірою залежить від ставлення та сприймання актуальної життєвої ситуації. Таким чином, людині похилого віку необхідно виконати два види роботи, з одного боку, усвідомити необхідність завершити те, що можна завершити, а з іншого, визнати недосконалість як себе, так і соціуму, та відчутти межі можливого для виконання.

«Я-концепція» у цьому віці залежить від здатності людини інтегрувати своє минуле, актуальне та майбутнє, зрозуміти їх взаємозв'язок. Цій властивості сприяє успішне вирішення індивідом нормативних криз та конфліктів, набуття адаптивних якостей особистістю, здатність накопичувати корисний потенціал усіх минулих етапів власного життя.

О.Г. Коваленко вважає, що спілкування у похилому віці є продовженням основних тенденцій комунікації в молодості, а також визначається успішністю адаптації до старості. Завдяки якісному спілкуванню людина похилого віку залучається до соціального життя, у неї знижуються темпи старіння, покращується фізичне здоров'я [2, с. 23].

Отже, узагальнена психологічна характеристика людей похилого віку з урахуванням усіх негативних якостей особистості має такий вигляд – як правило, знижена активність, сповільнюються психічні процеси, погіршується самопочуття. У процесі старіння змінюється ставлення до явищ і подій, трансформується спрямованість інтересів. У багатьох випадках відбувається звуження кола інтересів, невдоволення оточуючими. Поряд з цим, має місце ідеалізація минулого, тенденція до спогадів. У людини похилого віку часто знижується самооцінка, зростає невдоволення собою, невпевненість у собі. Але було б неправильним вважати, що психологічні особливості представників цього віку мають негативний відтінок та однаковою мірою проявляються у всіх. Також слід відмітити і позитивні особливості, такі як відхід від дріб'язкових інтересів та звернення до головних цінностей життя, адекватну переоцінку власних бажань і можливостей, можливість набуття мудрості.

Висновок: тому соціальна роботи має базуватися на вікових особливостях людей похилого віку, бути спрямованою на досягнення ними адаптованості, самореалізації та задоволеності.

Список використаних джерел:

1. Зінченко О. С. Психологічні особливості людей літнього віку: теоретичний аналіз проблеми / О. С. Зінченко // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2015. – № 2. – С. 28–34.
2. Коваленко О.Г. Психологія міжособистісного спілкування осіб похилого віку : автореф. дисер на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук : 19.00.07 / О.Г. Коваленко; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2016. – 45 с.
3. Краснова О. В. Особенности социально-психологической адаптации в позднем возрасте / О. В. Краснова, Т. Д. Марцинковская // Психология старости и старения: хрестоматия / сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М. : Академия, 2003. – С. 183–197.
4. Малкина-Пых И. Г. Кризисы пожилого возраста / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 368 с.
5. Михальська С. А. Психологічні особливості людей похилого віку / С. А. Михальська // Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 23. – С. 425–434.

Петрова Л.Г.

кандидат психологічних наук,

викладач Вищої школи управління,

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

КАДРОВИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК ОБ'ЄКТ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Актуальність розвитку кадрового контролінгу в системі управління персоналом обумовлена наступними теоретичними і практичними причинами:

По-перше, в умовах інноваційного розвитку сучасних організацій кардинальним чином трансформується роль системи управління персоналом. На зміну жорстким методикам у сфері управління персоналом «тейлоризм-фордизм» приходять більш м'яка форма доктрини «людських відносин», адміністративна система контролю змінюється на саморегулюючу систему контролінгу.

По-друге, світова економічна система впроваджує обов'язкові вимоги до сертифікації систем менеджменту відповідно до міжнародних стандартів ISO 9001: 2000, відмінною рисою яких є застосування контролінгу для успішного розвитку